

Indenrigs- og Sundhedsministeriet

Dato: 7. januar 2005
Kontor: 3.k.kt., Valg
J.nr.: 2004-40081-17
Sagsbeh.: ABP
Fil-navn: Almdel 15 Rev

Besvarelse af spørgsmål nr. 15 (Alm. del), som Kommunaludvalget har stillet til indenrigs- og sundhedsministeren den 17. november 2004

Spørgsmål 15:

"Ministeren bedes oplyse, hvor mange valgkredse og stor- og amtskredse landet blev opdelt i, i henhold til folketingsvalgloven af 1953, hvilke overvejelser, der lå til grund for fastlæggelsen af det pågældende antal valgkredse og stor- og amtskredse, samt hvilke ændringer der er foretaget i antallet af kredse og stor- og amtskredse siden, hvornår ændringen er foretaget og hvad baggrunden for ændringen var."

Svar:

1. Ifølge § 17, stk. 2, i **folketingsvalgloven af 1953** (lov nr. 171 af 31. marts 1953) var landet i valgmæssig henseende inddelt i 3 områder, nemlig hovedstadens område bestående af 3 storkredse, øernes område bestående af 9 amtskredse og Jyllands område bestående af 11 amtskredse. Storkredsene var i alt inddelt i 22 opstillingskredse, amtskredsene på øerne i alt i 44 opstillingskredse og amtskredsene i Jylland i alt i 58 opstillingskredse som nærmere angivet i den til loven hørende valgkredsfortegnelse. De i alt 23 stor- og amtskredse var således i alt inddelt i 124 opstillingskredse.

Den ved 1953-folketingsvalgloven fastlagte inddeling af landet i valgmæssig henseende var for så vidt angår inddelingen i områder og disses inddeling i stor- og amtskredse en uændret videreførelse af den inddeling, der var fastlagt ved rigsdagsvalgloven af 1920 (lov nr. 139 af 11. april 1920, som ændret ved lov nr. 255 af 28. juli 1920 og lov nr. 467 af 30. august 1920 om de sønderjydske Landsdeles Repræsentation i Rigsdagen m.v.).

For så vidt angår inddelingen i opstillingskredse blev der såvel ved 1948-rigsdagsvalgloven (lov nr. 279 af 9. juni 1948) som ved 1953-folketingsvalgloven foretaget enkelte ændringer i forhold til den ved 1920-rigsdagsvalgloven fastlagte inddeling.

2. Ifølge § 17 i **1920-rigsdagsvalgloven** var de 3 storkredse i alt inddelt i 18 opstillingskredse, de 9 amtskredse på Øerne i alt i 41 opstillingskredse og de 11 amtskredse i Jylland i alt i 58 opstillingskredse som nærmere angivet i den til loven hørende valgkredsfortegnelse. De 23 stor- og amtskredse var således i alt inddelt i 117 opstillingskredse.

Ifølge den nævnte bestemmelse i 1920-rigsdagsvalgloven skulle der i hver stor- og amtskreds vælges så mange medlemmer, som der var opstillings-

kredse i stor- eller amtskredsen, dvs. i alt 117 (ekskl. Færøerne, hvor der skulle vælges 1 medlem). Herudover skulle der vælges i alt 31 medlemmer, hvoraf 6 for Hovedstaden (København-Frederiksberg), 10 for Øerne og 15 for Jylland.

Der skulle således i alt vælges 148 medlemmer til Folketinget (samt 1 medlem på Færøerne), hvoraf de 117 var kredsmandater og de 31 tillægsmandater.

Den stedlige mandatfordeling var fastsat direkte i loven som angivet ovenfor.

Den valgmæssige inddeling af landet og den stedlige mandatfordeling, der blev fastlagt ved 1920-rigsdagsvalgloven, blev videreført uændret indtil 1948-rigsdagsvalgloven og fandt således anvendelse ved de 10 folketingsvalg, der blev afholdt i perioden fra og med den 21. september 1920 til og med den 28. oktober 1947.

3. Ved 1948-rigsdagsvalgloven blev antallet af medlemmer, der skulle vælges her i landet, forhøjet med 1 til 149 (på Færøerne skulle der vælges 2 medlemmer). Antallet af kredsmandater blev nedsat fra 117 til 105, og antallet af tillægsmandater blev forhøjet fra 31 til 44. Der henvises til lovens § 17, stk. 1-4.

Det blev samtidig bestemt, at fordelingen af de 44 tillægsmandater på de 3 områder og fordelingen af de 105 kredsmandater på områderne og stor- og amtskredsene (den stedlige mandatfordeling) efter nærmere angivne regler skulle fastsættes og bekendtgøres af indenrigsministeren umiddelbart efter offentliggørelsen af hver almindelig folketælling, og at denne fordeling var gældende for de derefter følgende valg, indtil ny bekendtgørelse fandt sted. Der henvises til lovens § 17, stk. 4-8.

I de nærmere angivne regler var bl.a. fastsat, at fordelingen skulle foretages på grundlag af forholdstal, der for hver kreds (område eller stor- eller amtskreds) bestemtes som summen af: 1) kredsens folketal, 2) kredsens vælgertal efter det sidst offentliggjorte folketingsvalgs resultater og 3) kredsens areal i kvadratkilometer multipliceret med en faktor, der ved lovens ikrafttræden på grundlag af folketællingen og folketingsvalget i 1945 fastsattes til 25, medens faktoren ved fremtidige fordelinger skulle fastsættes således, at faktoren ændredes i samme forhold, som summen af folketal og vælgertal for hele landet var ændret i sammenligning med de tilsvarende tal fra 1945. Da der foretoges folketællinger hvert femte år, skulle der således hvert femte år ske en ny fordeling.

En fordeling af 105 kredsmandater efter de nye regler medførte, at der i Hovedstadens område skulle vælges i alt 19 kredsmandater mod hidtil 18, heraf 8 i Østre Storkreds mod hidtil 6, i Øernes område i alt 36 kredsmandater mod hidtil 41, heraf 7 i Københavns Amtskreds mod hidtil 5, og i Jyllands område i alt 50 kredsmandater mod hidtil 58. I Jyllands område var

der ingen amtskredse, der fik tillagt flere kredsmandater end hidtil. Der henvises til bemærkningerne til lovforslaget til rigsdagsvalgloven af 1948, jf. FT 1947-48, tillæg A, sp. 3913-16.

Om sammenhængen mellem den stedlige mandatfordeling og inddelingen i opstillingskredse er der i bemærkningerne til lovforslaget til rigsdagsvalgloven af 1948 bl.a. anført følgende, jf. FT 1947-48, tillæg A, sp. 3917:

"Efter den gældende Valglov svarer Antallet af Opstillingskredse til Antallet af kredsmandater. Hvis dette Princip skulle opretholdes, betyder det, at Opstillingskredsenes Antal efter Forslaget skulle reduceres til 105. Imidlertid er en sådan Reduktion ikke nødvendig, da Antallet af Opstillingskredse og disses Størrelse normalt ikke vil have Betydning for Partiernes Stemmetal og altsaa heller ikke paa-virke Valgets Udfald, forsaavidt angaar de enkelte Partiers samlede Mandattal. Man har derfor ment at kunne udskyde en Revision af Opstillingskredsenes antal og Størrelse til Foretagelse i Forbindelse med den Valglov, der vil blive nødvendig-gjort ved en kommende Forfatningsændring.

Dog mener man, at Antallet af Opstillingskredse i en Amts- eller Storkreds ikke bør være mindre end Antallet af Kredsmandaterne i vedkommende Kreds, og det foreslaas derfor, at man saavel i Østre Storkreds som Københavns Amtskreds opretter 2 nye Opstillingskredse ved en Deling af henholdsvis Københavns 12. og 15. Kreds og Københavns Amtskreds' 1. Kreds Gentofte og 2. Kreds Lyngby."

Antallet af opstillingskredse i Østre Storkreds blev herved forøget fra 6 til 8 og antallet af opstillingskredse i Københavns Amtskreds fra 5 til 7.

Det samlede antal opstillingskredse i hele landet udgjorde herefter 121, heraf 20 i Hovedstaden, 43 på Øerne og 58 i Jylland.

Den ved 1948-rigsdagsvalgloven fastlagte valgkredsinddeling samt den i medfør af loven af indenrigsministeren fastsatte og bekendtgjorte stedlige mandatfordeling, jf. bekendtgørelse nr. 406 af 18. september 1948 og bekendtgørelse nr. 176 af 16. maj 1952, fandt anvendelse ved folketingsvalgene den 5. september 1950 og den 21. april 1953.

4. Ved 1953-folketingsvalgloven blev antallet af medlemmer, der skulle vælges her i landet, forhøjet fra 149 til 175 (på Færøerne skulle der vælges 2 medlemmer og i Grønland ligeledes 2 medlemmer). Antallet af kredsmandater blev forhøjet fra 105 til 135, og antallet af tillægsmandater blev nedsat fra 44 til 40. Af de 175 mandater var således 135 kredsmandater og 40 tillægsmandater. Der henvises til lovens § 17, stk. 1 og 4.

1948-rigsdagsvalglovens regler for den stedlige mandatfordeling blev videreført med den ændring, at ny fordeling alene skulle ske hvert tiende år (umiddelbart efter lovens ikrafttræden og senere efter offentliggørelsen af hver af de i årene 1960, 1970, 1980 osv. afholdte almindelige folketællinger). Arealfaktoren var ved lovens ikrafttræden fortsat fastsat til 25, medens faktoren ved fremtidige fordelinger skulle fastsættes således, at faktoren

ændredes i samme forhold, som summen af folketal og vælgertal for hele landet var ændret i sammenligning med de tilsvarende tal fra 1950.

Ved 1953-folketingsvalgloven skete der i forhold til 1948-rigsdagsvalgloven alene den ændring af valgkredsinddelingen, at der blev oprettet yderligere 3 opstillingskredse, heraf 1 i Søndre Storkreds, 1 i Vestre Storkreds og 1 i Københavns Amtskreds. Antallet af opstillingskredse blev således forhøjet fra 121 til 124.

I forarbejderne til folketingsvalgloven af 1953 (betænkning afgivet 2. februar 1953 af valglovskommissionen af 7. juni 1952, side 4) er om baggrunden for den ved denne lov fastlagte valgmæssige inddeling af landet anført følgende:

”Der blev herefter i valglovskommissionen opnået enighed om, at kommissionens arbejdsområde alene måtte omfatte spørgsmålet om at bringe den gældende valglov i overensstemmelse med det i forfatningskommissionens underudvalg skitserede forslag.

Valglovskommissionen har således ikke ment at burde optage spørgsmålet om en ændret kredsinddeling til behandling, idet man dog under hensyn til den stærke befolkningsmæssige forskydning har ment at måtte foreslå oprettelse af en yderligere opstillingskreds i Københavns amt samt deling af 2 af de københavnske opstillingskredse (9. og 14. kreds). Kommissionen har behandlet spørgsmålet om en deling af det jyske område i 2 områder for herved i højere grad at sikre, at de tyndere befolkede egne i Vestjylland får rimelig andel i tillægsmandaterne, men der har dog været enighed om at undlade en sådan deling, idet man i stedet har foreslået reglerne om tillægsmandaternes fordeling på amts- og storkredse ændret, jf. bemærkningerne til forslaget § 44.”

Om den ved 1953-folketingsvalgloven fastsatte valgkredsinddeling henvises i øvrigt til afsnit 1 ovenfor.

Den ved 1953-folketingsvalgloven fastsatte valgkredsinddeling fandt anvendelse ved folketingsvalgene den 22. september 1953, 14. maj 1957, 15. november 1960 og 22. september 1964.

Den i medfør af loven af indenrigsministeren første gang fastsatte og bekendtgjorte stedlige mandatfordeling, jf. bekendtgørelse nr. 216 af 13. juli 1953, fandt anvendelse ved folketingsvalgene den 22. september 1953, 14. maj 1957 og 15. november 1960, mens den ved bekendtgørelse nr. 5 af 10. januar 1962 fastsatte og bekendtgjorte stedlige mandatfordeling fandt anvendelse ved folketingsvalgene den 22. september 1964, 13. december 1966 og 23. januar 1968.

5. Ved lov nr. 445 af 21. december 1965 om ændring af lov om valg til folketing blev antallet af opstillingskredse i Københavns Amtskreds forhøjet fra 8 til 10.

Om baggrunden herfor er i det pågældende lovforslag anført følgende, jf. FT 1965-66, tillæg A, sp. 347, jf. FT 1964-65, tillæg A, sp. 806:

"Der er ved den stedlige mandatfordeling, jf. indenrigsministeriets bekendtgørelse af 10. januar 1962, tillagt amtskredsen 15 kredsmandater. Antallet af opstillingskredse foreslås forhøjet med 2 ved deling af de 2 største kredse, 7. kreds og 8. kreds."

Det kan i denne forbindelse oplyses, at der ved valget den 22. september 1964 tilfaldt Socialdemokratiet 9 mandater (6 kreds- og 3 tillægsmandater) i Københavns Amtskreds. Da partiet imidlertid kun havde opstillet 8 kandidater svarende til det daværende antal opstillingskredse, blev det 9. mandat overført til Odense amtskreds, som var den amtskreds, der havde nr. 1 i kredsens nummerering til brug for stedfortræderlisten, jf. dagældende folketingsvalglovs § 50, stk. 2.

Efter lovændringen i 1965 udgjorde antallet af opstillingskredse i alt 126, heraf 46 på Øerne.

6. Ved lov nr. 283 af 10. juni af 1970 om ændring af lov om valg til folketing (Valgkredsfortegnelsen m.v.) blev gennemført en ny valgkredsinddeling, hvorved de hidtidige 20 amtskredse blev reduceret til 14, heraf 7 på Øerne mod hidtil 9 og ligeledes 7 i Jylland mod hidtil 11, der fulgte grænserne for de nye amtskommuner, jf. nedenfor om kommunalreformen i 1970. De hidtidige 3 storkredse i Hovedstadens område blev videreført uændret. De hidtidige 126 opstillingskredse blev reduceret til 103, heraf 19 i Hovedstadens område mod hidtil 22, 39 på Øerne mod hidtil 46 og 45 i Jylland mod hidtil 58. Der henvises til dagældende folketingsvalglovs § 17, stk. 2 og 3, og den til loven hørende valgkredsfortegnelse, som ændret ved 1970-ændringsloven.

Ved 1970-ændringsloven blev endvidere foretaget en ændring af reglerne om den stedlige mandatfordeling, idet den såkaldte arealfaktor blev nedsat og fastlåst til 20, mens den hidtil havde været 25, der forudsattes reguleret opad i takt med stigning i folketal og vælgertal. Bortset herfra blev 1953-folketingsvalglovens regler for den stedlige mandatfordeling videreført uændret. Umiddelbart efter ændringslovens ikrafttræden den 1. juli 1970 skulle der dog foretages en fordeling, hvor registerfolketallet pr. 1. januar 1969 skulle lægges til grund for fordelingen i stedet for folketallet efter den i 1960 afholdte almindelige folketælling. I medfør heraf blev en ny fordeling fastsat og bekendtgjort ved bekendtgørelse nr. 323 af 9. juli 1970.

Baggrunden for 1970-ændringen var kommunalreformen, hvorved de hidtidige amter med virkning fra 1. april 1970 blev afløst af 14 amtskommuner, mens antallet af kommuner blev reduceret fra 1.096 til 277. Der henvises til FT 1969-70, sp. 3702, 4003, 6905 og 7237, tillæg A, sp. 2689, tillæg B sp. 2307, 2539, og 3045, og tillæg C sp. 769.

7. I tiden **siden 1970** er der ikke gennemført ændringer vedrørende antallet af valgkredse, hverken vedrørende antallet af områder, stor- og amtskredse eller opstillingskredse.

For så vidt angår reglerne om den stedlige mandatfordeling blev ved lov nr. 445 af 30. april **1980 om ændring af lov om valg til Folketinget** gennemført den ændring, at ny fordeling skulle foretages hvert femte år i modsætning til hidtil hvert tiende år, og at fastsættelsen og bekendtgørelsen skulle ske efter offentliggørelsen af folketallet pr. 1. januar i det pågældende år (1980, 1985, 1990 osv.) og ikke som hidtil efter offentliggørelsen af hver af de i de pågældende år (1960, 1970, 1980 osv.) afholdte folketællinger.

Ved **1987-folketingsvalgloven** (lov nr. 271 af 13. maj 1987) blev benævnelsen af den overordnede valgmæssige inddeling af landet ændret fra "områder" til: "landsdele" og benævnelsen af de 3 områder blev ændret fra Hovedstadens område, Øernes område og Jyllands område til henholdsvis København-Frederiksberg, Øerne og Jylland.